

ENT_TYPE=2.

4. Офіційний сайт Всесвітньої організації охорони здоров'я. Режим доступу: <https://www.who.int/countries/ukr/ru/>.
5. Шиліна А. А. Шляхи попередження та причини самогубства серед дітей та підлітків // А. А. Шиліна // Особистість, суспільство, закон. 2017. № 3. С. 139-141.
6. Шкуро В. В. Суїцидальність в Україні: кримінологічна характеристика та протидія: монографія / В. В. Шкуро. Харків: Панов, 2017. 262 с.

Новицька Ія В'ячеславівна
*Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ,
кафедра гуманітарних дисциплін
та психології поліцейської діяльності,
викладач*

ЕТИЧНІ МЕЖІ ПРОЦЕДУРИ ДОПИТУ ЗА ТЕХНІКОЮ РЕЙДА

Процедура допиту в нашій країні достатньо чітко регламентується УПК, КПК та КК України. Проте проблема меж психологічною впливу на особу з метою отримання достовірних показань досі лишається актуальною. Вітчизняна дослідниця О. Переверза [2] зазначає, що в ході допиту співробітники правоохоронних органів змогли викрити брехню лише у 6% свідків, 10% потерпілих, 7% підозрюваних, 9% обвинувачуваних, 4% підсудних. Дослідниця робить невтішний висновок стосовно перспектив розпізнавання брехні на допиті, особливо у порівнянні з такими методами, як ефективність вивчення справи (54%), проведення експертизи (51%) та відтворення обставин подій (18%). Разом із тим у юридичній психології активно розробляються маніпулятивні техніки впливу на особу, яку допитують. Однією з таких технік є скандальний «Метод Рейда» або «Техніка Рейда», що дозволяє слідчому отримати зізнання злочинця, зігравши на його «менталітеті жертви». Проте, треба мати на увазі, що при неправильному використанні цієї техніки отримане зізнання не буде взяте до уваги у суді. У ряді країн такий хід розслідування став причиною суспільного невдоволення і критики самої техніки допиту.

Автором Методу Рейда є колишній поліграфолог Дж. Рейд (1910-1982). Перший тренінг за цією технікою він провів у 1974 р. З того часу допит «Методом Рейда» став популярним в усьому світі, продемонструвавши свою ефективність. Слід зазначити, що українські слідчі тільки починають знайомитися з його особливостями, зокрема, автором цих тез була віднайдена тільки одна вітчизняна публікація [1], в якій описується даний метод.

Техніка Рейда складається з трьох етапів. На першому (аналіз фактів) – слідчий збирає інформацію про місце та обставини злочину, яка необхідна

для розуміння особистості правопорушника. На другому етапі (інтерв'ю підозрюваного) слідчий проводить структуроване опитування за спеціальними питаннями, щоби викликати в допитуваного певну поведінку. Процедура такого інтерв'ю схожа на клінічне інтерв'ю, і включає в себе не тільки допит, а й аналіз вербальних та невербальних сигналів допитуваного. Якщо після другого етапу слідчий вважає, що підозрюваний збрехав або винний у злочині – то переходить до третього етапу – обвинувачуваного допиту. Результатом успішно проведеного третього етапу є повне визнання злочинцем своєї провини.

Як зазначають канадські дослідники Б. Джейн та Дж. Баклі [3], техніка Рейда базується на двох принципах. Перший – це розуміння того, що головний мотив брехуна – уникнути наслідків за своє зізнання у скоєному. Наслідки можуть бути як об'єктивні (ув'язнення, втрата роботи, грошовий штраф), так і суб'єктивні (почуття сорому, провини, приниження тощо). У такому випадку слідчий свідомо применшує наслідки від того, що особа скаже правду. Зокрема, щоби зменшити суб'єктивні наслідки, слідчий може говорити «м'якою мовою» (наприклад, вживати вираз «взяв гроші» замість «вкрав гроші»), або виказувати підозрюваному своє розуміння та співчуття. Щоби применшити об'єктивні наслідки зізнання, слідчий може вдатися до активного переконання підозрюваного в тому, що злочин міг бути важчим, як і покарання за нього, а теперішня ситуація – не надто скрутна. Це призводить до того, що допитуваний починає краще ставитися до себе в контексті злочину і більше довіряти слідчому.

Другий принцип, на якому базується техніка Рейда, – злочинець завжди шукає собі виправдання. На думку злочинця, зґвалтована жінка була «сама винна», або «сама хотіла», пограбований чоловік – «сам напивався, бо демонстрував гроші», вбитий – «отримав по заслугі, бо розізлив». Навіть розуміючи свою провину, злочинець шукає виправдання, перекладає відповідальність на обставини, вважаючи свій випадок «нетиповим», потребуючим «особливого розгляду». Ці фактори формують у злочинця «менталітет жертви». Головна особливість «менталітету жертви» полягає у тому, що злочинець прагне захистити свій образ жертви за будь-яку ціну, навіть зробивши компрометуюче зізнання. Якщо слідчий правильно вибудує діалог, то допитувана особа визнає свою провину, заперечуючи хибне уявлення про свою злочину мотивацію.

Обвинувачувальний допит (3 етап Техніки Рейда) складається з 9 кроків.

Перший – пряма позитивна конфронтація, тобто інформування особи щодо наслідків її злочину. Рейд радив слідчим на цьому етапі перебільшувати свою інформованість, аби злочинець зрозумів, що на нього є беззаперечні докази. Після конфронтації слідчий робить так звану «перехідну заяву»: повідомляє допитуваному, що немає ніяких сумнівів у його провині, залишилось тільки встановити обставини, які привели до цього. Перехідна заява дозволяє слідчому перейти з позиції звинувачення до співчуття.

Другий етап має назву «розробка теми». На цьому етапі слідчий вдається до монологу, в якому надає моральні або психологічні виправдання злочину. Мета такого монологу – підсилити у допитуваного «менталітет жертви». Слід зазначити, що на цьому етапі невинна особа, ймовірно, заперечить будь-яку тему, а винна – ту, де мова йтиме не про неї. Тому слідчому варто запропонувати кілька виправдальних мотивів злочину. Приклад монологу слідчого на цьому етапі: «Я розумію, що на пограбування вас штовхнув відчай. Ви – не звичайний злодюжка, якому подобається грабувати. Ви – чесний громадянин, який хотів платити податки, а грошей не вистачало. А жертва сама у вашій присутності хизувалася грошима...».

Третій і четвертий етапи є переходом від монологу до бесіди з допитуваним. Важливо не давати йому просто заперечувати провину чи змінювати тему. Якщо допитуваний продукує власний довгий монолог – потрібно дати йому висловитися. На цих етапах слідчий може зрозуміти, що людина каже правду. Тоді допит закінчується. Якщо слідчий не вірить допитуваному – він далі продовжує «розробку теми».

Під час «розробки теми» важливо відслідковувати поведінку злочинця. Якщо слідчий знайде мотив, яким той себе виправдовує, допит переходить на п'ятий етап. Злочинець може відсторонитися від розмови, припинити заперечувати провину і зосередитися на наслідках злочину. У такому випадку Рейд рекомендував повернути увагу злочинця, наприклад, втрутившись в особистий простір чи поставивши питання, що вимагає відповіді.

Ознакою переходу до шостого етапу є пасивний стан допитуваного, що характеризується відкритою позою (людина не схрещує руки та ноги), поглядом у підлогу, можливо, плачем. На цьому етапі злочинець вперше задумується над тим, щоби сказати правду. Слідчому, в свою чергу, потрібно зосередитися на 1-2 центральних елементах теми, щоби отримати зізнання.

Сьомий етап допиту – найважливіший. Довівши допитуваного до певного психічного стану, слідчий задає йому альтернативне питання, будь-яка згода з яким означатиме визнання провини. Прикладами альтернативних питань можуть бути наступні: «Ви так робили раніше, чи це перший раз?», «Ви витратили вкрадені гроші на розваги і наркотики, чи щоби віддати борги?», «Це було вашою ідеєю, чи вас змусили друзі?». Кожне з питань грає на менталітеті жертви. Згідно з ним, злочинець прагне виправдати себе і вибере «більш хороший» варіант замість того, щоби заперечити обидва.

Оскільки сама відповідь на альтернативне питання (що може складатися з одного короткого слова) не є визнанням провини, яке візьме до уваги суд, на восьмому етапі допиту слідчий намагається розговорити злочинця й отримати розгорнуте зізнання з додатковими деталями подій.

На останньому, дев'ятому, етапі усне зізнання оформлюється у письмовому вигляді за всіма юридичними правилами.

На думку Рейда, якщо зізнання не було отримане протягом 4 годин, допит варто припинити і вдатися до інших технік.

Як зазначалося раніше, використання Техніки Рейда при допиті має етичні обмеження. По-перше, за словами Б. Джейн та Дж. Баклі [3], надмірне співчуття слідчого може розглядатися, як зловживання довірою допитуваного. По-друге, альтернативні питання слідчих не завжди етичні (і це навіть попри те, що на тренінгах їм надають готовий перелік таких питань). Так, слідчий може поставити зовсім невіддале альтернативне запитання (наприклад: «Ви скоїли вбивство навмисно (тоді ви проведете у в'язниці решту життя), чи ненавмисно (тоді виш вирок буде м'якшим)?»). Інший варіант невіддалого запитання: «Ви визнаєте свою провину, бо якщо не визнаєте, то все одно сядете за ґрати, а ваших дітей заберуть до інтернату, і ви ніколи їх не побачите?»). Важливо підкреслити, що альтернативне питання не має включати в себе наслідки покарання, адже у такому випадку зізнання вважається отриманим під тиском і не визнається судом (невдалі альтернативні запитання є основною причиною скандальності Техніки Рейда). По-третє, за словами О. Бабенка [1], використання Техніки Рейда небажане при допиті неповнолітніх та навіюваних осіб, оскільки існує висока ймовірність, що вони візьмуть провину на себе. По-четверте, підготовка до допиту Технікою Рейда потребує великих часових та розумових затрат слідчого, його обізнаності у психології та техніках впливу, тому її доцільно використовувати у тих випадках, коли слідство володіє всіма необхідними доказами і потрібно тільки довести провину.

Підсумовуючи, можна сказати, що Техніка Рейда давно відома у світі, але в Україні практично не використовується. Впроваджуючи її, треба пам'ятати про етичні обмеження, які накладаються на слідчого, що проводить допит.

Бібліографічні посилання:

1. Бабенко О. О. Теоретичний аналіз можливості використання психологічного впливу під час проведення допиту / О. О. Бабенко // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2017. – Вип. 6. – С. 160–164.
2. Переверза О. Я. Формування неправдивих показань, система тактичних прийомів їх виявлення і подолання : автореф. дис. ... на здоб. ступ. канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / О. Я. Переверза. – Х., 2000. – 16 с.
3. Jayne В. The Reid Technique of Interrogation / В. Jayne, J. Buckley // Електронний ресурс. Режим доступу: https://www.reid.com/educational_info/canada.html (Дата звернення: 29.04.20).